

Viatge a la vida dels catalans del passat

Abric Romani (Capellades, Anoia). És considerat un dels jaciments més importants del món per a estudiar com vivien els homes de Neandertal i la complexitat de les seves estructures socials: els més de quinze metres de sediments que s'hi van acumular durant 30.000 anys proporcionen dades abundants sobre l'ús del foc, la fabricació d'eines de caça i d'ús domèstic i l'estructuració dels campaments en què vivien. Les excavacions de Capellades han fet palès que els neandertals fabricaven eines, armes i estris domèstics de fusta, des de punxons fins a llances. Els darrers 25 anys l'equip d'investigadors dirigit pel paleo-antropòleg Eudald Carbonell ha estudiat més de 400 fogars i un centenar d'eines de fusta datades entre 56.000 i 40.000 anys enrere. L'abric fou ocupat per neandertals fa entre 75.000 i 40.000 anys, si bé encara no s'hi han trobat fòssils humans.

📍 **PARC PREHISTÒRIC DE L'ABRIC ROMANÍ**
 Pau Casals, s/n
 08786 Capellades
 Telèfon: 93 801 28 50

Aquest estiu podeu aprofitar-ho per endinsar-vos en el nostre passat prehistòric visitant alguna de les coves i abrics que van ser testimonis del paleolític mitjà i superior als Països Catalans. Podeu triar entre una cinquantena, escampats pel Principat, el País Valencià i la Catalunya Nord. N'hi ha que ofereixen rutes i tenen museus o centres d'interpretació, i n'hi ha que només se'n pot visitar l'exterior. Però els paisatges que envolten les coves i els abrics ja paguen prou la pena.

Cova de l'Arbreda (Serinyà, Pla de l'Estany). Va ser refugi dels animals de la zona com ara hienes i óssos cavernaris, que hi han deixat centenars de restes, especialment dents de llet, però també va ser ocupada per neandertals entre 90.000 i 39.000 anys enrere. S'hi ha recuperat un bon nombre d'eines de pedra i restes fòssils d'animals caçats per l'home de Neandertal, com ara cavalls, cérvols i sobretot bous. En la història més moderna, fins fa uns 16.000 anys, també foren utilitzades com a lloc sepulcral, on s'enterraven persones acompanyades d'objectes funeraris. Ara bé, a l'Arbreda només s'hi han trobat restes humanes d'èpoques més recents, com ara el neolític i el bronze antic, però mai de la prehistòria antiga paleolítica. A la cova de Mollet i el

Reclau del Viver –situades a la mateixa zona–, en canvi, sí que se n'hi han trobat indicis.

📍 **COVA DE L'ARBREDA**
 Ctra. de Banyoles a Serinyà
 17852 Serinyà
 Telèfon: 972 593 310

Cova del Bolomor (Tavernes de Valldigna, Safor). Els testimonis més antics de l'ocupació humana d'aquesta cova es remunten al plistocè mitjà, fa més de 350.000 anys, associada a l'*Homo erectus*. Posteriorment, la cova va acollir l'home de Neandertal fa uns 130.000 anys. Un crani adult d'aquesta espècie ha esdevingut una peça fonamental per a estudiar l'evolució humana a Europa. Els arqueòlegs han fet conèixer la cova internacionalment en presentar evidències d'utilització de les tortugues per al consum humà en èpoques anteriors al plistocè superior final, fa uns 30.000 anys. Fins llavors moment, la comunitat científica atribuïa l'aprofitament sistemàtic dels recursos que ofereixen els animals de talla molt petita exclusivament al paleolític superior i, per tant, a les estratègies de subsistència vinculades

a l'*Homo sapiens*. Però aquest jaciment posa en qüestió aquestes bases en documentar marques de tall en els ossos de les extremitats i la cara ventral de les closques de tortugues, com també la presència de cremació en la petxina i l'esquelet. A banda dels importants fòssils humans i faunístics, la cova del Bolomor ha proporcionat descobriments relacionats amb l'ús del foc. El jaciment aporta una àmplia seqüència, d'uns 250.000 anys de nivells amb foc i sense, i documenta les evidències més antigues d'estructures antròpiques de combustió al sud d'Europa.

EL TEMPS

❶ COVA DEL BOLOMOR

46760 Tavernes de la Valldigna
Telèfon: 96 282 40 15

Cova Negra (Xàtiva, Costera). En són especialment rellevants les restes cranials, dents i restes postcranials, que van pertànyer a un grup d'uns vuit individus de neandertals clàssics, la majoria dels quals són infants. Es tracta d'una informació clau per a l'estudi dels processos de desenvolupament morfològic d'aquesta espècie i de les etapes de creixement biològic. S'hi han datat fòssils neandertals amb cronologies al voltant dels 30.000 anys. Se'n destaca la riquesa dels dipòsits sedimentaris, l'àmplia cronologia que abasta (130.000-30.000 anys) i el bon estat de les restes òssies. La cova Negra permet de precisar la fauna que va existir en terres valencianes durant el Würm I i el Würm II. Sembla que es tracta d'espècies pròpies d'un medi relativament arbrat i humit, com ara un elefant antic, el rinoceront de Merck, el gam, un èquid, un macaco, la hiena o un felí proper al tigre. En canvi, sembla que són espècies pròpi-

Principals jaciments del paleolític mitjà i superior

■ PRINCIPAT DE CATALUNYA

Abric Romaní (Capellades, Anoia)
Banyoles (Banyoles, Pla de l'Estany)
Bòbila de Sugranyes (Reus, Baix Camp)
Bòbila del Cavallet (Reus, Baix Camp)
Castelló del Pla (Benavarrí, Baixa Ribagorça)
Cova de l'Arbreda (Serinyà, Pla de l'Estany)
Cova de l'Estret de Tragó (Os de Balaguer, Noguera)
Cova del Gegant (Sitges, Garraf)
Cova del Toll (Moià, Bages)
Cova dels Ermitons (Sadernes, Garrotxa)
Cova dels Moros de Gavasa (Peralta i Calassanç, Llitera)
Cova dels Muricecs (Llimiana, Pallars Jussà)
El Molí de Salt (Vimodí, Conca de Barberà)
El Tut de Fustanyà (Besalú, Pla de l'Estany)
Font de Sant Cristòfol (Rialb, Noguera)
La Roca dels Bous (Sant Llorenç de Montgai, Noguera)
Les Fonts (Artesa de Lleida, Segrià)
Les Graveres del Secanet (Artesa de Lleida, Segrià)
Les Toixoneres (Moià, Bages)
Vinyes Grans (Perafort, Tarragonès)

■ PAÍS VALENCIÀ

Abric del Pastor (Alcoi, Alcoià)
Cova Beneito (Alcoi, Alcoià)
Cova de Bolomor (Tavernes de la Valldigna, Safor)
Cova de la Petxina (Xàtiva, Costera)
Cova del Cochino (Villena, Alt Vinalopó)
Cova dels Mosseguellos de Vallada (Vallada, Costera)
Cova Negra (Xàtiva, Costera)
El Tossal de la Font de Vilafamés (Vilafamés, Plana Alta)
La Cova del Salt (Alcoi, Alcoià)
La Cova Foradada d'Oliu (Oliu, Safor)
Les Coves de Penya-Roja (Ròtova, Carxe)
Les Fonts de Navarrés (Navarrés, Canal de Navarrés)

■ CATALUNYA NORD

Cova de l'Aragó (Talteüll, Rosselló)
Cova de l'Hortus (Valfaunès, Lluenguadoc)
Cova del Mig (Cornellà de Conflent, Rosselló)
Coves de Montou (Corbera de les Cabanes, Rosselló)

es d'un medi més estèpic el rinoceront d'estepa, el cérvol, la cabra salvatge, el lleopard o el llop.

EL TEMPS

❶ PARATGE NATURAL MUNICIPAL DE LA COVA NEGRA

46800 Xàtiva
Telèfon: 962289800

Cova de l'Aragó (Talteüll, Rosselló). En 45 anys d'excavacions s'hi han trobat més d'un centenar de restes humanes pertanyents a 26 individus. Un dels fòssils més importants és el crani Aragó XXI, atribuït a un individu d'uns vint anys i datat en uns 450.000 anys d'antiguitat. Va aparèixer en una zona amb restes materials associades a la indústria del paleolític inferior. Les restes són especialment rellevants en l'estudi de la tecnologia d'aquest període del paleolític, caracteritzat per una aparent aturada en l'evolució tecnològica. Així, les restes lítiques

d'aquesta cova i d'algunes altres de la Catalunya Nord i les comarques gironines s'han interpretat per l'existència de poblacions humanes que es van anar perpetuant en els mateixos ecosistemes durant llargs períodes de temps, tot mantenint la mateixa tecnologia de forma gairebé invariable. Aquest conjunt fòssil ha estat objecte d'interpretacions filogèniques diferents. Malgrat que la majoria d'investigadors considera que es tracta d'individus *Homo heidelbergensis*, avantpassats directes dels neandertals, els seus descobridors defensen que corresponen a una forma europea d'*Homo erectus*. Si això fos cert, serien anteriors a l'*Homo neanderthalensis*, tot i que no necessàriament els seus avantpassats.

EL TEMPS

❶ COVA DE L'ARAGÓ

66270 Talteüll
Telèfon: 0033 68 29 07 76

Gemma Aguilera